

Article Type: Research paper

Challenges in the Governance of International Institutions for the 2023 Gaza Crisis, a Case Study: the Security Council

* Hadi Torki¹, Reza Simbar², Dorna Hakimelahi³

1. Ph.D. in International Relations, Kharazmi University, Tehran, Iran

2. Professor of Political Geography, Department of Political Science, Gilan University, Rasht, Iran

3. Associate Professor of Department of Law, Shiraz Branch, Islamic Azad University, Shiraz, Iran

Article Info.

Received: 2024/2/4

Accepted: 2024/1/25

Available Online: 2025/6/10

Keywords:

Trust, International Governance, Security Council, October 7, Gaza Strip.

* Corresponding Author:

Hadi Torki, Ph.D.

Address: Ph.D. in International Relations, Kharazmi University, Tehran, Iran

E-mail:

haditorki1366@yahoo.com

Abstract

International institutions play a significant role in political, economic, social developments in general and legal issues such as conflicts, coalitions, arbitration and judicial and criminal affairs. One of the important institutions in this field is the United Nations Security Council. The current study aims to investigate the challenges of trust in the governance of international institutions and specifically the Security Council in the face of the events after the 7th of October between Gaza and Israel. The central question is, according to the duties and powers of the Security Council, what are the governance challenges of this international body in the war after October 7? The investigation has shown that the Security Council has not performed well in the three areas of establishing global peace and security, resolving conflicts, and fulfilling assigned duties (not deserting). In terms of establishing peace and security, it has taken a conservative approach due to the influence of members of the Security Council, such as the United States, who have the right to veto; It has not taken the necessary measures in the area of powers to resolve conflicts in relation to preventing the occurrence of a crisis, and it has also failed to act in the area of preventing violations of the rules of war. For this reason, it must be said that the governance of the Security Council has not been favorable to the current crisis in Gaza. In this regard, the present research has used the descriptive and analytical method.

How to Site:

Torki, H., Simbar, R. and Hakim Elahi, D. (2025). Challenges in the governance of international institutions for the 2023 Gaza crisis, a case study: the Security Council. The Fundamental and Applied Studies of the Islamic World, 7(1), 56-77.

Authors retain the copyright and full publishing rights.

Published by Iranian Association of Geopolitics. This article is an open access article licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)

چالش در حکمرانی نهادهای بین‌المللی در قبال بحران غزه ۲۰۲۳ مطالعه موردی: شورای امنیت

* هادی ترکی^۱، رضا سیمبر^۲، درنا حکیم الهی^۳

۱. دکترای روابط بین‌الملل، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران

۲. استاد دانشگاه گیلان، گروه علوم سیاسی، دانشگاه گیلان، رشت، ایران

۳. استادیار دانشگاه آزاد اسلامی، گروه حقوق خصوصی، واحد شیراز، شیراز، ایران

اطلاعات مقاله

تاریخ دریافت: ۱۵ بهمن ۱۴۰۲

تاریخ پذیرش: ۰۶ بهمن ۱۴۰۳

تاریخ انتشار: ۲۰ خرداد ۱۴۰۴

چکیده

نهادهای بین‌المللی نقش قابل‌توجهی در تحولات سیاسی، اقتصادی، اجتماعی به‌طور عام و مسائل حقوقی نظیر مخاصمات، ائتلاف‌ها، داوری و امور قضایی و کیفری را بر عهده دارند. از نهادهای مهم در این زمینه شورای امنیت سازمان ملل متحد است. پژوهش حاضر درصدد بررسی چالش‌های اعتماد به حکمرانی نهادهای بین‌المللی و به‌طور مشخص شورای امنیت در قبال حوادث پس از هفتم اکتبر در منازعه غزه و اسرائیل است. پرسش محوری این است که برحسب وظایف و اختیارات شورای امنیت، چالش‌های حکمرانی این نهاد بین‌المللی در جنگ پس از هفتم اکتبر شامل چه مواردی است؟ بررسی نشان داده است که شورای امنیت در سه حوزه برقراری صلح و امنیت جهانی، حل‌وفصل مخاصمات و انجام وظایف محوله (عدم ترک) عملکرد مطلوبی نداشته است. از حیث برقراری صلح و امنیت به دلیل نفوذ اعضای شورای امنیت نظیر آمریکا، که دارای حق وتو هستند، رویه محافظه‌گرایانه در پیش گرفته است. در حیطه اختیارات برای حل مخاصمات برای جلوگیری از وقوع بحران، اقدامات لازم را انجام نداده و در حوزه جلوگیری از نقض قواعد جنگی نیز دچار ترک فعل شده است. به همین دلیل باید گفت حکمرانی شورای امنیت در قبال بحران کنونی غزه مطلوب نبوده است. در همین راستا، پژوهش حاضر از روش توصیفی و تحلیلی بهره برده است.

کلیدواژه‌ها:

اعتماد، حکمرانی
بین‌المللی، شورای امنیت،
هفتم اکتبر، نوار غزه.

* نویسنده مسئول:

دکتر هادی ترکی

نشانی: دکترای روابط بین‌الملل،
دانشکده حقوق و علوم سیاسی،
دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران
پست الکترونیک:

haditorki1366@yahoo.com

استناد به این مقاله:

ترکی، هادی، سیمبر، رضا و حکیم الهی، درنا. (۱۴۰۴). چالش در حکمرانی نهادهای بین‌المللی در قبال بحران غزه ۲۰۲۳ مطالعه موردی: شورای امنیت. مطالعات بنیادین و کاربردی جهان اسلام، ۷۷-۵۶، ۷۷.

۱. مقدمه

پرداختن به نقش نهادهای بین‌المللی به دلیل نقش قابل توجهی که در عرصه داوری بین‌المللی، صلح و امنیت جهانی، حقوق بشر، مخاصمات میان دولت و حتی مسائلی نظیر محیط‌زیست می‌توانند داشته باشند، نشانگر ابعاد و دامنه فراگیر این نهادها در عصر کنونی است. می‌توان گفت که دوره کنونی، دوره نهادهای بین‌المللی و منطقه‌ای است که اغلب کشورهای جهان نیز عضویت در آن‌ها را پذیرفته و به قواعد الزام‌آور و غیرالزام‌آور آنان پایبند هستند. در این بین، یکی از نهادهای مهم و اثرگذار، شورای امنیت سازمان ملل است که می‌توان گفت مهم‌ترین رکن سازمان ملل نیز به شمار می‌رود. این نهاد نقش برجسته‌ای در حوزه‌های مهمی نظیر جنگ و صلح، امنیت بین‌الملل و همچنین اعمال برخی تحریم‌ها و قطعنامه‌ها، تصمیمات عملیاتی و الزام‌آور دارد.

به‌طور مشخص یکی از مسائل مناقشه‌برانگیز (پس از جنگ جهانی اول، فروپاشی امپراتوری عثمانی، سال ۱۹۴۸ و معاهده سازمان ملل که منجر به تشکیل کشور (رژیم) اسرائیل شده است)، مناقشه فلسطین و اسرائیل است. این مناقشه که با درگیر کردن بسیاری از کشورهای منطقه و جهان همراه بوده است، در سال ۲۰۲۳ و در نتیجه حملات هفتم اکتبر حماس مجدداً به شکل یک جنگ گسترده شعله‌ور شده است. نزاع و جنگ اخیر که با واکنش نظامی و سرسخت اسرائیل همراه بوده است، منجر به کشته شدن بیش از ۴۰ هزار نفر و آواره شدن بیش از یک میلیون نفر شده و این در حالی است که بسیاری از مراکز جهانی به کوچ اجباری آوارگان منتقد هستند و هر روز بر ابعاد بحران نیز افزوده می‌شود. با توجه به اختیارات و صلاحیت شورای امنیت سازمان ملل متحد، موضع‌گیری‌ها نسبت به تصمیمات این نهاد نیز بخش مهمی از تحولات کنونی محسوب می‌شود.

با توجه به اینکه شورای امنیت برحسب وظایف و اختیارات محوله این قدرت را دارد که برای برقراری صلح و امنیت در این منطقه و حل مخاصمه، کمک به غیرنظامیان، صدور قطعنامه و ملزم کردن طرفین به رعایت قواعد جنگی برای پرهیز از کشتن غیرنظامیان اقدام و مداخله کند، اما تاکنون هیچ اقدام مؤثر و بازدارنده‌ای انجام نداده است. تداوم این رویکرد، تردیدهای جدی درباره جایگاه و کارآمدی نهادهای بین‌المللی، به‌ویژه شورای امنیت، ایجاد کرده که دغدغه پژوهش حاضر است. بدین معنا که در پژوهش حاضر تلاش بر این است تا چالش‌های

اعتماد به حکمرانی بین‌المللی با توجه به نقش شورای امنیت در قبال بحران غزه و تحولات پس از هفتم اکتبر ۲۰۲۳ بررسی شود.

۲. پیشنهاد پژوهش

پیرامون بحث حاضر برخی تحقیقات انجام شده است که البته به دلیل گذشت بیش از شش ماه از تحولات یادشده اغلب مربوط به قبل از هفتم اکتبر ۲۰۲۳ هستند که در این بخش به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود.

توحیدی (۱۴۰۲) در پژوهشی با عنوان «نقض‌های حقوق بشری و بشردوستانه رژیم صهیونیستی علیه فلسطینیان از هفتم اکتبر ۲۰۲۳» به این رسید که می‌توان بر مبنای مسئولیت کیفری آمرین، عاملین و هدایت‌کنندگان جنگ اخیر علیه غزه، آنان را به دلیل نقض آشکار اصول و قواعد اساسی حقوق بشردوستانه احراز و مطابق ماده ۸ اساسنامه دیوان کیفر بین‌المللی به‌عنوان جنایتکار جنگی تعقیب و محاکمه کرد. با توجه به عضویت فلسطین در دیوان کیفری بین‌المللی، مبنای صلاحیتی برای رسیدگی به جنایات رژیم صهیونیستی نیز وجود دارد.

غفاری‌زاده (۱۴۰۱) در پژوهشی با عنوان «جنایات جدید رژیم صهیونیستی در غزه؛ دلایل و پیامدها» چنین نتیجه گرفته است که در عملیات «سپیده‌دم» دور جدیدی از خشونت‌ها علیه ساکنان غزه توسط رژیم صهیونیستی آغاز شد که اقدامی عمدی برای جلب نظر شهرک‌نشینان یهودی برای انتخابات نوامبر (آبان) ۱۴۰۱ بوده است. نتایج این پژوهش نشان داد که بخش مهمی از کشتار مردم مظلوم غزه ناشی از حاکمیت نظامی‌گری در اسرائیل و تلاش برای جلب رضایت شهروندان این کشور با کشتار مردم بی‌دفاع با رویکرد اغراض سیاسی است.

ممتاز و همکاران (۱۳۹۵) در پژوهشی با عنوان «محاصره دریایی غزه از منظر حقوق بین‌الملل» به این نتیجه دست یافت که بی‌توجهی به قاعده مهم منع استفاده از سلاح قحطی در برابر غیرنظامیان، اصلی‌ترین عامل برای نامشروع دانستن اقدامات اسرائیل در محاصره دریایی نوار غزه است.

منفرد و طباطبایی (۱۳۹۹) در پژوهشی با عنوان «رژیم حقوقی قابل اعمال بر سیاست کشتار هدفمند اسرائیل در سرزمین فلسطین» به این نتیجه رسیدند که با عنایت به ادله حقوقی اثبات می‌شود که رویارویی اسرائیل با نوار غزه، بنا به دولت بودن فلسطین و شروع محاصره دریایی

غزه به عنوان نوعی اقدام تجاوزکارانه، یک مخاصمه مسلحانه بین المللی است. در نتیجه، باید رژیم حقوق بین الملل بشردوستانه بر کشتار هدفمند اسرائیل در این منطقه اعمال شود و برای سایر قلمروهای اشغالی و در زمان صلح، رژیم حقوق بشر قابل اعمال است.

با عنایت به موارد یادشده، بحث حقوقی و نقض حقوق طرفین جنگ در فلسطین و نوار غزه و نقش نهادهای بین المللی محور مشترک با پژوهش حاضر است، اما وجه تمایز پژوهش حاضر بررسی شیوه حکمرانی نهادهای بین المللی از جمله شورای امنیت در قبال تحولات اخیر غزه پس از هفتم اکتبر ۲۰۲۳ است که تاکنون نیز ادامه دارد. در همین راستا، روشی که برای بررسی نقش و وظایف شورای امنیت در پیش گرفته شده، تطبیق کارکرد با وظایف است. بدین معنا که با گزینش چند مؤلفه اساسی از وظایف شورای امنیت در قالب صلح و امنیت بین المللی، رفع و حل و فصل مخاصمات و کمک به تحقق حقوق بشر و عمل به وظایف از حیث عدم ترک فعل به بررسی کارکرد شورای امنیت در بحران غزه پرداخته خواهد شد.

۳. شورای امنیت، اهداف و وظایف آن

امروزه نهادهای بین المللی نقش مهمی در تحولات سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و حقوقی بر عهده دارند. (Beg-zadeh, 1998: 13) شورای امنیت یکی از مهم ترین نهادهای وابسته به سازمان ملل متحد است که نقش مهمی در تحولات بین المللی از جمله برقراری صلح و امنیت و نقش آفرینی در مخاصمات بین المللی و حتی غیر بین المللی بر عهده دارد. به موجب متن اولیه ماده ۲۳ منشور، ترکیب شورا متشکل از پنج عضو دائمی یعنی چین، فرانسه، روسیه (شوروی سابق)، انگلیس و ایالات متحده امریکا و شش عضو غیردائمی منتخب توسط مجمع عمومی بوده است. به موجب اصلاحیه ای که در ۱۷ دسامبر سال ۱۹۶۳ میلادی بر این ماده وارد شد و در تاریخ ۳۱ اوت سال ۱۹۶۵ لازم الاجرا شد، اعضای غیردائم از شش عضو به ۱۰ عضو افزایش یافت و در مجموع ترکیب شورا ۱۵ عضو بالغ شد. (Wilenki, 2000: 367) افزایش اعضای غیردائم به تقاضای کشورهای در حال توسعه و در راستای تقویت حضور این گونه کشورها در شورای امنیت صورت گرفت. این کشورها همچنان نیز خواهان افزایش حضور خود در شورای امنیت هستند که اینک یکی از خواسته های این گروه از کشورها در پیشنهاد های اصلاح ساختاری سازمان ملل متحد و دقیقاً شورای امنیت در سال ۲۰۰۵، افزایش تعداد آنها به ۲۰ عضو بوده که با مخالفت اعضای دائم مواجه شد. (Ahmadi, 2007: 94) کشورهای غیر عضو هم بدون داشتن حق رأی و در صورتی که

مسائل و منافع آنها مطرح باشد، حق شرکت در جلسات شورای امنیت را دارند. نحوه اداره شورای امنیت بدین گونه است که برخلاف مجمع عمومی، که در سال به مدت دو ماه و نیم تشکیل جلسه می دهد و دارای ریاست انتخابی و سالیانه است، شورای امنیت که متولی اولیه حفظ صلح و امنیت بین المللی است به طور مداوم در سال تشکیل جلسه می دهد و دارای ریاست ماهیانه و به ترتیب اسامی کشورها برحسب حروف الفبای انگلیسی آنهاست. (ماده ۱۸ آیین نامه داخلی شورا) همچنین برخلاف مجمع عمومی، که هر عضو دارای یک هیئت نمایندگی متشکل از پنج نفر است، در شورای امنیت هر عضو فقط یک نماینده دارد. (بند ۳ ماده ۲۳ منشور) بنابراین هنگامی که ریاست به عضوی می رسد، شخص نماینده می بایست جهت تشکیل جلسات در طول مدت ریاست حضور مستمر در مقر سازمان داشته باشد.

شورای امنیت عموماً با ۱۵ عضو مبادرت به تشکیل جلسات می کند، ولی در راستای بند ۲ ماده ۷ منشور، ماده ۲۸ آیین نامه داخلی شورا به این رکن اجازه ایجاد سازوکارهای ضروری را می دهد. آیین های تصمیم گیری شورا نیز بدین گونه است که به موجب بندهای ۲ و ۳ ماده ۲۷ منشور، شورا به دو طریق در باب مسائل مطروحه در نزد خود، اتخاذ تصمیم می کند: الف) مسائل شکلی یا صوری و ظاهری؛ ب) مسائل ماهوی یا مسائل به جز آیین کار و صوری. درباره توضیح خصوصیت اولی باید گفت که آیین تصمیم گیری شورای امنیت در باب مسائل شکلی است و آیین کار بدین صورت است که هرچند منشور ملل متحد صراحتاً مسائل شکلی یا آیین کار را بیان نکرده، اما به تدریج و در عمل موضوعاتی از جمله تشکیل جلسات، تنظیم آیین نامه داخلی، تعیین دستور کار، انتخاب رؤسای شورا و غیره را دربر می گیرد. (Mousazadeh, 2007: 104) حتی برخی بر این باور هستند که مواد ۲۸ تا ۳۲ منشور ناظر به همین گونه مسائل است. به هر حال، آیین تصمیم گیری شورا در قبال این دسته از مسائل با اکثریت عددی ۹ رأی از ۱۵ رأی است (فارغ از اینکه عضو رأی دهنده دائمی باشد یا غیردائمی)؛ یعنی در رابطه با این قبیل مسائل حق وتو وجود ندارد، اما تصمیمات حساس و مناقشه برانگیز شورای امنیت در ارتباط با نقش دوم یعنی آیین تصمیم گیری شورای امنیت در باب مسائل ماهوی یا مسائل به جز آیین کار رقم می خورد، زیرا آیین تصمیم گیری شورای امنیت در باب «سایر مسائل به جز آیین کار» با اکثریت کیفی (یعنی ۹ رأی از ۱۵ رأی اعضا به نحوی که هیچ یک از اعضای دائم شورای امنیت، رأی منفی نداده باشد) اتخاذ می شود. در این گونه مسائل حتی اگر ۱۴ عضو شورای امنیت در مورد خاص رأی مثبت دهند و فقط یک عضو دائم رأی منفی دهد، تصمیمی در آن مورد اتخاذ

نخواهد شد و درواقع به چنین اقدامی وتو می‌گویند. (بند ۳ ماده ۲۷) ازجمله مسائلی که در این رابطه قابل ذکر است می‌توان به اتخاذ تصمیمات در باب مسائل در چهارچوب فصل ششم (شیوه‌های مسالمت‌آمیز) اقدامات قهری و اجرایی در چهارچوب فصل هفتم و همین‌طور حوزه‌های مربوط به صلاحیت مشترک با مجمع عمومی و غیره اشاره کرد. بر این اساس و در چهارچوب همین خصیصه، تصمیمات شورا در مورد مسائل ماهوی که نقش حق وتو، دخالت و نفوذ اعضای شورای امنیت و جانب‌گیری آنان از برخی مناقشات نمود پیدا می‌کند، به نقش این شورا در قبال مسائل غزه مخصوصاً تحولات پس از حمله هفتم اکتبر پرداخته می‌شود.

۴. حوادث هفتم اکتبر ۲۰۲۳ و تحولات پس از آن

موضوع و مناقشه میان فلسطین و اسرائیل به‌طور عام و مناقشه اسرائیل با نوار غزه و گروه‌های جهادی در این منطقه به‌طور خاص، معطوف به تحولات هفتم اکتبر یا حتی چند سال قبل از آن نیست، بلکه از زمان پایان جنگ جهانی اول و تجزیه امپراتوری عثمانی آغاز و در سال ۱۹۴۸ قطعنامه سازمان ملل مبنی بر پذیرش ایده دو کشوری آغاز شد، اما با بروز برخی اختلافات و جنگ میان اعراب و اسرائیل در دهه ۱۹۶۰ و سپس معاهده ۱۹۶۷، سرنوشت پیچیده‌ای برای دو طرف رقم خورد که همواره محل نزاع و درگیری دو طرف بوده است، اما به‌طور مشخص، در هفتم اکتبر سال ۲۰۲۳، گروه شبه‌نظامی حماس که متشکل از شبه‌نظامیان مستقر در غزه است و قدرت را در این منطقه در دست دارد، در یک عملیات غافلگیرانه، حملات زمینی، دریایی و راکتی (هوایی) به سمت اسرائیل را آغاز کرد. (White House, 2023: 2) در این میان حتی گروه جهاد اسلامی نیز مدعی شد که نیروهایش در این عملیات شرکت داشتند، اما گروه حماس به‌طور مشخص مسئولیت این حمله را بر عهده گرفت. خیلی زود مقامات اسرائیلی به کمک اطلاعاتی که از آمریکا و جمع‌آوری داده‌ها کسب کرده بودند، به این نتیجه رسیدند که با گروه‌های سازمان‌دهنده این حمله وارد جنگ شوند. در این میان، حتی برخی بر این باور هستند که پیوندهایی میان گروه حماس و گروه جهاد اسلامی نیز وجود دارد و همدیگر را پوشش می‌دهند. (Pelley, 2023: 1) موضوعی که پس از آغاز کارزار جنگ توسط اسرائیل و تشکیل کابینه جنگی، نشانگر یک‌سری حملات گسترده علیه همه گروه‌های نظامی و شبه‌نظامی در غزه و جنوب لبنان و همه نیروهای مشترکی بود که به دنبال مقابله با خطر اسرائیل در منطقه بودند بنابراین اسرائیل در ادامه فعالیت‌های نظامی خود برای جبران این حمله، پیوند گروه‌های نظامی و شبه‌نظامی یعنی حماس و جهاد اسلامی را نیز مطرح کرد. به هر حال، در این شرایط

جدید، حماس به عنوان محور اصلی شروع این نبرد شناخته شد که در عرصه بین‌المللی و منطقه‌ای، درگیری شدیدی میان ارتش اسرائیل و این گروه را پدید آورد که ماهیت درگیری‌ها در منطقه را دستخوش تغییرات اساسی کرد که تاکنون نیز ادامه دارد.

در این حملات، که با غافلگیری انجام شد، به پایگاه‌های غیرنظامی و نظامی اسرائیل حمله شد و این حمله یکی از غافلگیرانه‌ترین حملات پس از سال ۱۹۷۳ میلادی بود که در جهان عرب بسیار زبانزد بوده است. به هر حال دامنه و گستره و خسارات این حمله به نحوی بوده که حتی تاکنون چنین حمله مرگباری علیه اسرائیل سابقه نداشته است؛ مخصوصاً از زمانی که گروه حماس به مدت ۱۶ سال قدرت را در این منطقه در دست گرفته است (Falk, 2023: 1)، زیرا تا قبل از قدرت گرفتن حماس در نوار غزه، تشکیلات خودگردان فلسطین این منطقه را اداره می‌کرد، اما پس از برتری این گروه شبه‌نظامی در منطقه نوار غزه، به شکل قابل توجهی امور نظامی و غیرنظامی در این منطقه به دست حماس افتاد و تا به امروز این سطح از درگیری میان طرفین مشاهده نشده بود. به هر حال، این حملات، اسرائیلی‌ها را حیرت‌زده و شکست‌های عملیاتی این رژیم برای مقابله با گروه حماس را آشکار کرد که البته برای مقابله با این وضعیت فوق‌العاده، کابینه جنگی در اسرائیل به رهبری نتانیا‌هو تشکیل شد و کابینه تازه تشکیل شده به‌طور رسمی آغاز جنگ علیه حماس برای نابودی آن را اعلام کرد. (Congressional Re- search Service, 2023: 2) در مقابل نیز، حماس حملاتی علیه اسرائیل و شهرهای مرزی به راه انداخت که تا زمان انجام این پژوهش بیش از شش ماه به طول انجامید و چشم‌انداز روشنی برای توقف جنگ یا تسری نیافتن آن به سایر بخش‌های خاورمیانه دیده نمی‌شود. در هر صورت، مناقشه یادشده که بیش از ۴۰ هزار کشته و یک میلیون آواره بر جای گذاشته است، نقش و جایگاه نهادهای بین‌المللی را به میان آورده است که یکی از مهم‌ترین آنان، شورای امنیت سازمان ملل است. در اینجا از منظری انتقادی و آسیب‌شناسانه به نقش این شورا در قبال جنگ غزه و اسرائیل پس از واقعه هفتم اکتبر ۲۰۲۳ پرداخته خواهد شد.

۵. حکمرانی شورای امنیت در قبال تحولات هفتم اکتبر

بررسی نقش شورای امنیت در قبال حوادث غزه، از حیث عمل به وظایف این نهاد، که در منشور ملل متحد نیز آمده است، از محورهای اساسی برای سنجش، نقش و کارکرد این نهاد بین‌المللی است. برای پرهیز از کلی‌گویی، سه مؤلفه رویکرد شورای امنیت به صلح، امنیت

و حل و فصل مخاصمات بین المللی و عمل به وظایف یا ترک فعل به مواضع این نهاد در قبال تحولات پس از هفتم اکتبر در منازعه غزه و اسرائیل بررسی شده است.

۵-۱. رویکرد شورای امنیت به صلح، امنیت و نقض حقوق بشر

طبق بند ۲ ماده ۲۴ منشور ملل متحد، یکی از اهداف تأسیس شورای امنیت سازمان ملل متحد این است که به تحقق صلح، حمایت از اهداف بشردوستانه و همچنین جلوگیری از نقض حقوق بشر در شرایطی که جنگ و مخاصمه وجود دارد، شورای امنیت در اجرای وظیفه حفظ صلح و امنیت بین المللی طبق اهداف و اصول ملل متحد عمل می کند. اختیارات ویژه ای که برای انجام وظایف مذکور به شورای امنیت واگذار شده در فصول ۶، ۷، ۸ و ۱۲ بیان شده است. (Kaliyar, 1992: 214) در همین راستا، شورای امنیت براساس مفاد فصل هفتم منشور می تواند تدابیر اجرایی و قهری لازم را برای به اجرا درآوردن تصمیمات الزامی خود اتخاذ کند. این تدابیر اجرایی تحت عنوان «تحریم ها» در ماده ۴۱ منشور و نیز تحت عنوان «اقدام نظامی» در ماده ۴۲ منشور پیش بینی شده است. شورای امنیت در موارد متعددی از جمله نقض فاحش حقوق بشر و حقوق بشردوستانه از این تدابیر استفاده می کند.

بنابراین می توان گفت ساختار شورا و نیز قواعد منشور نیازمند بازنگری است و این امر شاید بتواند برای عملیاتی شدن صلح و امنیت در نظام بین الملل مؤثر واقع شود. به این دلیل که حتی برای جامه عمل پوشاندن به صلح و امنیت جهانی نیازمند شناسایی هرچه بیشتر تهدیدات و وادار کردن بازیگران دولتی و غیردولتی برای پرهیز از اعمال ضد صلح است. به عبارتی می توان گفت تغییر قوانین در منشور و ایجاد سازوکارهای جدید در شورای امنیت می تواند یکی از راه های حفظ صلح باشد. برای مثال، در چند سال اخیر شورای امنیت سازمان ملل اقدام به صدور قطعنامه هایی کرده است که اغلب در راستای تغییر و تحول حقوق بین الملل جاری هستند (Gaotano, 2000: 618) حتی گاهی الزام های غیر قراردادی برای دولت ها نیز ایجاد کرده است. (Falsafi, 2011: 252) نمونه این موارد، الزام دولت عراق به رعایت مفاد و قوانین بین المللی در جنگ علیه ایران از طریق پرداخت خسارت یا پذیرش مسئولیت حمله عراق به کویت بوده است. مواردی از این قبیل نشان دهنده آن است که حتی برخی اعمال شورای امنیت الزام آور نبوده، اما در راستای کمک به حفظ صلح و امنیت بین المللی اعمال شده است.

به نظر می رسد رویه یادشده به عنوان وظیفه ای برای شورای امنیت در مواردی که منافع

اعضای دارای حق وتو در این شورا در میان باشد، به محافظه‌گرایی تغییر پیدا کرده است. به‌طور مشخص، مواضع شورای امنیت در قبال حوادث غزه (پیش و پس از مناقشه هفتم اکتبر) تحت تأثیر منافع بازیگرانی نظیر امریکا و هم‌پیمانان‌اش از جمله اسرائیل بوده است. نمونه محافظه‌گرایی شورای امنیت برای همسویی با منافع اعضای دارای حق وتو در این نهاد مسبوق به سابقه است. (Hafez Nia et al., 2009: 48) با در نظر داشتن چنین مواردی و سایر موارد دیگر، برخی شواهد حاکی از آن است که تا قبل از وقوع جنگ میان حماس و اسرائیل در نوار غزه، شرایط وخیمی در این منطقه حاکم بوده است؛ به‌طوری‌که شرایط انسانی و زندگی در این منطقه مستعد یک درگیری تمام عیار میان طرفین بوده و حتی میزان خساراتی که حماس در هفتم اکتبر وارد کرده بود، در مقایسه با شرایط غیرانسانی قبل از هفتم اکتبر ناچیز بوده است (Research Service, 2023: 3 Congressional). اما با این حال، اسرائیل بر این باور است که در منطقه غزه، نظامیان و شبه‌نظامیان حماس از مناطق غیرنظامی برای دستیابی به مقاصد اهداف خود سود می‌برند؛ یعنی مکان‌های غیرنظامی را به‌عنوان ابزاری برای دستیابی به مقاصد خود برای ضربه زدن به اسرائیل به کار می‌گیرند. با توجه به رویکردی که در سران اسرائیل با کمک‌های اطلاعاتی امریکایی در پیش گرفته بودند، مثلاً برای ارسال کمک‌های بشردوستانه کشورهای مختلف در حوزه ارسال غذا و دارو، اعضای شورای امنیت نتوانستند این اقدام بشردوستانه را عملیاتی کنند یا حتی مواضع شورای امنیت برای توقف یا پایان درگیری تأثیر نداشت. به همین دلیل می‌توان گفت که موفق نشدن شورای امنیت در بسیاری از موارد ناشی از استاندارد دوگانه بوده که قدرت‌های محور شورا به‌ویژه ایالات متحده امریکا همواره مانع اقدام صلح‌محوری شورای امنیت بوده و به‌نوعی صلح و امنیت، که از طریق شورا می‌توانست اعمال شود، با سیاست‌بازی امریکا تحقق نیافته و نقش شورای امنیت سازمان ملل در وادار کردن طرفین مجادله به پیروی از قطعنامه‌ها و منع کشتار غیرنظامیان از جمله زنان و کودکان اثری نداشته است. برای مثال، شورای امنیت در قطعنامه ۲۳۳۴ مصوب سال ۲۰۱۶، خواستار اقدامات فوری در زمینه پرهیز از اعمال خشونت‌آمیز علیه غیرنظامیان از جمله اقدامات تروریستی و مشابه آن شده بود. همچنین این نهاد بین‌المللی خواستار مسئولیت‌پذیری در قبال اقدامات تحریک‌آمیز و مخرب و رعایت تعهدات و رعایت قوانین بین‌المللی برای مبارزه با تروریسم از طریق ایجاد یک هماهنگی امنیتی شده است (United Nation Security Council, 2023: 2)، اما امروز این قطعنامه‌ها نه تنها باعث کاسته شدن یا مدیریت منازعات میان طرفین مخصوصاً

فعالیت‌های تحریک‌آمیز اسرائیل نشده است، بلکه با خصومت‌های بی‌سابقه‌ای همراه بوده که امروز به شکل اعمال خشونت‌آمیز و رنج‌آور مشاهده می‌شود.

بر مبنای برخی گزارش‌ها و مشاهدات، وضعیت حقوق بشر در نوار غزه با از سرگیری مجدد جنگ همچنان فاجعه‌بار است. از طرفی، عملیات بشردوستانه در این منطقه نیز با موانع متعددی روبه‌رو است. قطعی برق رخ داده و ژنراتورهای پشتیبان تنها برای عملکردهای حیاتی استفاده می‌شود. مقصود از عملکردهای حیاتی مراکز درمانی و آموزشی است که البته به بهانه وجود تأسیسات نظامی در این مناطق تحت بمباران هوایی ارتش اسرائیل قرار داشت بنابراین نقض فاحش حقوق بشر و محقق نشدن صلح به واسطه رویکرد دوگانه شورای امنیت (که بیشتر توسط امریکا صورت گرفته است) باعث شده خلأ یک نهاد بین‌المللی برای برقراری صلح و امنیت بدون توجه به طرفین درگیر احساس شود. (Diakonia, 2023: 2)

بدین ترتیب، شورای امنیت سازمان ملل در خلال جنگ حماس و اسرائیل، حتی بر مبنای توصیه بسیاری از مجامع و کشورهای مختلف نتوانست اثرگذاری قابل‌توجهی داشته باشد. همچنان‌که در یکی از بیانیه‌ها، که به ابتکار صلح عرب^۱ نیز شهرت یافت، از شورای امنیت خواسته شد تا مانع گسترش خشونت‌ها در غزه شود و در راستای پیشبرد صلح و قطعنامه‌های سازمان ملل نقش‌آفرینی کند. برای مثال، عربستان سعودی از سازمان‌های بین‌المللی درخواست کرد تا تلاش برای ایجاد کشور فلسطین به مرکزیت بیت‌المقدس شرقی و بازگشت به مرزهای ۱۹۶۷ صورت گیرد (Saudi Arabia Ministry of Foreign Affairs, 2023)، اما هنگامی که این درخواست‌ها و ابتکارات وجهی الزام‌آور از سوی نهادهای بین‌المللی نظیر شورای امنیت نداشته باشد، در عمل نتیجه‌چندانی در پی نخواهد داشت بنابراین برخی فعالیت‌ها و تحرکات اعضای شورای امنیت در راستای برقراری آتش‌بس موقت یا متقاعد کردن اسرائیل به توقف جنگ نیز تا زمان نگارش این مقاله نتیجه‌ای در بر نداشته است.

۱. ابتکار صلح عربی، ابتکاری است که «عبدالله بن عبدالعزیز» پادشاه پیشین عربستان سعودی با هدف تشکیل کشور فلسطین بر پایه مرزهای ۱۹۶۷، بازگشت آوارگان فلسطینی و خروج رژیم صهیونیستی از بلندی‌های جولان اشغالی سوریه به ازای عادی‌سازی روابط کشورهای عربی با رژیم صهیونیستی مطرح کرده است. طرح صلح عربی مربوط به سال ۲۰۰۲ میلادی است و هدف آن به زعم ریاض، حل‌وفصل بحران بین فلسطین و اسرائیل است.

۵-۲. شورای امنیت و حل و فصل مخاصمات

یکی از وظایف محوله بر شورای امنیت سازمان ملل، جلوگیری از بروز مخاصمات بین‌المللی یا حل و فصل است. (Mikulaschek and et All, 2010: 18) در این صورت حتی پیش‌بینی برخی مخاصمات، که تهدیدی برای صلح و امنیت است، این وظیفه را بر عهده شورای امنیت گذاشته تا بتواند ضمن رسیدگی به موارد متمایل به جنگ و خونریزی و تهدید صلح و امنیت بین‌المللی، اقدامات متناسبی را صورت دهد. در صورتی که حجم وسیعی از قطعنامه‌ها علیه اسرائیل در زمینه جلوگیری از شهرک‌سازی، کشتار فلسطینی‌ها، توسعه حاکمیت خود به سرزمین‌های اشغالی توسط این کشور نادیده گرفته شده است، اهمال شورای امنیت یا عدم قطعیت در این زمینه نشانگر ضعف این نهاد بین‌المللی است، زیرا بر مبنای آنچه در گذشته رخ داده است، می‌توان گفت که از منظر سیاسی نبود مخاصمه و درگیری نظامی میان دولت‌ها به‌خودی‌خود نشانگر تضمین صلح و امنیت بین‌المللی نیست (United Nations Security Council, 1995: 2) بنابراین تحولاتی که در مرزهای اسرائیل و غزه در طی دهه‌های اخیر مخصوصاً با قدرت گرفتن حماس در غزه به وقوع پیوسته نشانه‌هایی از سر بردن این مخاصمات و تهدید صلح و امنیت بین‌المللی بوده که از سوی شورای امنیت نادیده گرفته شده است.

این صلاحیت و اختیار نیز مطابق منشور سازمان ملل متحد به شورای امنیت سازمان ملل واگذار شده است؛ یعنی منشور ملل متحد این صلاحیت را به شورای امنیت اعطا کرده که در خصوص مخاصمات مسلحانه، هنگامی که وجود یا تداوم آنان باعث تهدید صلح و امنیت بین‌المللی می‌شود، وارد عمل شود^۳، اما علی‌رغم تصریح در قطعنامه ۲۳۳۴ مصوب ۲۰۱۶ که از همه کشورها خواسته شده بود تا در مناقشه میان دولت اسرائیل و سرزمین‌های اشغالی، مبنای همان پیشنهادها ۱۹۶۷ باشد، در طول این مدت چنین اقدامی عملی نشده است. بر مبنای قطعنامه سال ۲۰۱۶، شورای امنیت از دولت‌های اثرگذار و همه طرفین خواسته بود تا برای ارتقای صلح و امنیت به تلاش جمعی خود ادامه دهند. در این میان، مذاکرات سازنده و مثبتی برای صلح و تسریع آن از طریق معاهداتی شکل گرفت که می‌توان از معاهده مادرید نام برد^۴.

2. See Charter of the United Nations, Article 2(7), and Chapters VI and VII.

۳. ازجمله طرح‌های صلح تحمیلی برای مشروعیت‌بخشی به اسرائیل «طرح صلح امریکایی با شعار زمین در برابر صلح» است، یعنی در آن هیچ سخنی از دولت مستقل فلسطین نیست. این طرح «نقطه عطف تلاش‌های جرج بوش (اول) و وزیر خارجه‌اش، جیمز بیקר بود. اولین دور مذاکرات در مادرید پایتخت اسپانیا، در ۳۰ اکتبر ۱۹۹۱ آغاز شد. اسحاق رابین با شعار فوق مخالفت و تاکید کرد که ساخت شهرک‌های یهودی‌نشین را متوقف نخواهد کرد.

که نقشه چندجانبه برای پایان دادن به اشغالگری اسرائیل از آغاز شده بود، اما به واسطه نفوذ کشوری مانند امریکا و حمایت از رژیم اسرائیل شاهد نوعی ضعف در ساختار شورای امنیت هستیم. با این حال، در عرصه میدانی نیز رفع مخاصمات توسط شورای امنیت راه به جایی نبرده است یا اینکه اراده‌ای برای توقف جنگ و برقراری صلح از طرف این نهاد بین‌المللی وجود ندارد. شواهد نیز نشانگر آن است که وضعیت وخیمی در حوزه تلفات انسانی از جمله غیرنظامیان و به‌طور مشخص زنان و کودکان و سالمندان برجای مانده است. این وضعیت حتی در حوزه مواد غذایی، سوخت و نیز جلوگیری از فعالیت نیروگاه‌های غزه، که به بیمارستان‌ها و مراکز درمانی نیز تسری پیدا کرد، وجود دارد. گزارش شورای امنیت مبتنی بر وخامت وضعیت انسانی در نوار غزه مخصوصاً در مکان‌هایی بوده که ارتش اسرائیل به دنبال نابودی زیرساخت‌های نظامی حماس است و در تضاد آشکار با وظیفه شورای امنیت یعنی رفع مخاصمات بین‌المللی است؛ به‌گونه‌ای که در یکی از این گزارش‌ها بر افزایش موارد ابتلا به بیماری‌های عفونی تأکید شده است. این مهم با وجود تخریب و آلودگی منابع آبی و کاهش دسترسی به سرویس‌ها و خدمات بهداشتی نگران‌کننده است (United Nations Security Council, 2023: 6)؛ نگرانی که هنوز ادامه داشته و حتی با تداوم جنگ به وضعیت وخامت‌باری منجر شده است. به دنبال بیش از چند ماه تشدید درگیری، کشتار و بمباران خانواده‌ها، کودکان هر روز با خطر مرگ و بیماری ناشی از کمبود آب سالم و فقر غذایی شدید روبه‌رو هستند. هزاران کودک جان خود را از دست داده‌اند و هزاران کودک دیگر با تهدید مرگبار سه‌گانه «درگیری»، «بیماری» و «سوءتغذیه» مواجه شده‌اند. حتی قبل از تشدید خشونت‌ها، حدود یک میلیون کودک در نوار غزه و کرانه باختری از جمله بیت‌المقدس شرقی به کمک‌های بشردوستانه نیاز داشتند (تقریباً نیمی از جمعیت کودکان)، اما همچنان این کمک‌ها به‌طور مؤثر در دسترس نیستند، به همین دلیل، می‌توان گفت که یونیسف و شرکای خود با سه چالش بزرگ برای دستیابی به کسانی که بیشتر به این خدمات نیاز دارند، روبه‌رو هستند: الف) ایمنی: حرکت ایمن در سراسر نوار غزه و دسترسی به کودکان و خانواده‌های نیازمند برای یونیسف و شرکای آن بسیار دشوار است. ب) پشتیبانی: از این منظر کامیون‌ها و سوخت کافی وجود ندارد و این چالش در سراسر غزه وجود دارد. ج) محدودیت کالاهای تجاری: این چالش در ذخایر ضروریات روزمره تاثیرگذار است و سازمان ملل متحد، آژانس‌های کمک‌رسانی بین‌المللی و سازمان‌های غیردولتی موفق به ارائه کمک‌های محدود در غزه شده‌اند، اما کمک‌های بشردوستانه به‌تنهایی نمی‌تواند نیازهای

گسترده را برآورده کند بنابراین حجم کالاهای تجاری برای فروش در نوار غزه نیاز به افزایش و انتقال سریع دارد. روزانه حداقل ۳۰۰ کامیون کالای تجاری خصوصی برای ورود نیاز است تا کالاهای ضروری را خریداری کند و تنش‌های جامعه را کاهش دهد. (unicef, 2024) این در حالی است که کمک‌ها از طریق بندر قبرس و هوایی نیز دچار نارسایی هستند. اگرچه در بحبوحه این جنگ، در ۱۵ اکتبر، اسرائیل از شروع مجدد آبرسانی به مناطقی از غزه خبر داد که در روز ۱۶ اکتبر و توسط آنتونی بلینکن اعلام شده بود (Ravid, 2023)؛ یعنی اینکه اسرائیل توافق کرد تا طرحی را برای کمک‌های بشردوستانه و ارسال این کمک‌ها به نوار غزه اجرایی کند. در جریان سفر جو بایدن در ۱۸ اکتبر، رئیس جمهوری ایالات متحده امریکا اعلام کرد که طرحی برای کمک‌های بشردوستانه به غزه ارائه شده است که شامل ارسال این کمک‌ها از مسیر گذرگاه رفح در مصر و همچنین کمک ۱۰۰ میلیون دلاری به ساکنان نوار غزه و کرانه باختری بوده است. (White House, 2023: 1) در همه این عوامل می‌توان نوعی تناقض حقوقی در رسیدگی به مشکلات ساکنان غزه را شاهد بود که با اثرگذاری و حق وتو کشورهای مانند امریکا، فرانسه و انگلیس در تحولات غزه دچار کاستی شد و شاهد هستیم که این کشورها بیشتر از حق اسرائیل برای حمله به نوار غزه حمایت کردند. هرچند چین به‌عنوان یکی از اعضای دائمی شورای امنیت، که ریاست دوره‌ای آن را در ماه نوامبر بر عهده داشته، بر مناقشه فلسطین و اسرائیل متمرکز شد. ژانگ جون^۴ (نماینده دائم چین در سازمان ملل متحد) در یک نشست خبری در مورد موضع ریاست جمهوری چین به خبرنگاران گفت: فشار برای آتش‌بس و توقف جنگ، جلوگیری از تلفات بیشتر غیرنظامیان، جلوگیری از یک فاجعه انسانی در مقیاس بزرگ‌تر و جلوگیری از گسترش درگیری ضروری است. (Zhang, 2024: 1) هرچند چین تلاش کرد با ایجاد آتش‌بس میان طرفین، کشتار غیرنظامیان را متوقف کند، اما امریکا از مواضع اسرائیل برای جبران حمله هفتم اکتبر حمایت کرد و به‌نوعی تلاش چین برای ایجاد یک توقف چندروزه را نیز ناکام گذاشت. در این میان، انتقاداتی نیز به‌ویژه از سوی رئیس‌جمهور فرانسه علیه اسرائیل مطرح شد، اما این اختلاف‌نظرها بیشتر ناظر بر نحوه انجام جنگ بوده و از منظر نهادی، سازوکار بازدارنده‌ای برای ایجاد مانعی جهت برقراری آتش‌بس شکل نگرفته است.

۳-۵. مسئولیت نهادهای بین‌المللی از حیث ترک فعل

هنگامی که یک سازمان بین‌المللی مرتکب یک عمل متخلفانه بین‌المللی می‌شود، تنها

4. Zhang Jun

آن سازمان بین‌المللی متحمل مسئولیت و ملزم به جبران خسارت است و اعضای سازمان به هیچ وجه مسئول تلقی نمی‌شوند. این نظریه امروزه در حقوق بین‌الملل جایگاه بسیار ضعیفی دارد، زیرا رویه ثابت کرده است که در مواردی دولت‌های عضو یک سازمان با انجام اعمالی همچون کنترل و هدایت، اجبار، کمک و مساعدت و فریب سازمان از شخصیت حقوقی مستقل سازمان‌های بین‌المللی سوءاستفاده کرده و سازمان را به‌عنوان سپری در برابر اعمال متخلفانه خود قرار داده‌اند. کمیسیون حقوق بین‌الملل در طرح مسئولیت سازمان‌های بین‌المللی در سال ۲۰۱۱، این اعمال را احصا کرده است تا از این طریق، دول عضو سازمان دیگر به هیچ وجه تحت لوای شخصیت حقوقی مستقل سازمان قرار نگیرند. (Moosavi & Khodaparast, 2023: 159) دلیل دیگری که برای طرح انتقاد از شورای امنیت در قبال جنگ غزه وجود دارد، مسئولیت این نهاد بین‌المللی در قبال وظایف محوله است. در خصوص تعریف مسئولیت بین‌المللی، ماده ۳ کمیسیون حقوق بین‌الملل سازمان ملل متحد^۵ ۲۰۱۱، مقرر داشته است که اعمال متخلفانه یک سازمان بین‌المللی موجب مسئولیت بین‌المللی آن سازمان خواهد شد. نکته مهم دیگر اینکه در ماده ۴ همین قانون بیان شده و بدین ترتیب که ترك فعل را نیز موجب مسئولیت بین‌المللی دولت دانسته است لذا وقتی یک سازمان بین‌المللی قواعد حقوق بین‌الملل را نقض کند دارای مسئولیت بین‌المللی خواهد شد. بر این اساس، با توجه به مسئولیتی که برای شورای امنیت سازمان ملل متحد تعریف شده است، سازمان‌های بین‌المللی مانند دولت‌ها می‌توانند دارای مسئولیت بین‌المللی باشند و در صورت متعهد نبودن به وظایف خود در چهارچوب عمل متخلفانه بین‌المللی قابل پیگیری باشند. طبق کمیسیون حقوق بین‌الملل سازمان ملل متحد ۲۰۱۱، که در ماده ۴ طرح مسئولیت سازمان‌های بین‌المللی مقرر می‌دارد: عمل متخلفانه بین‌المللی یک سازمان بین‌المللی هنگامی محقق می‌شود که رفتاری اعم از فعل یا ترك فعل؛ الف) طبق حقوق بین‌الملل قابل انتساب به آن سازمان باشد و ب) نقض تعهد بین‌المللی آن سازمان محسوب شود. در همین راستا، براساس ماده ۱۰ معاهده مذکور: ۱. هنگامی که فعل یک سازمان با تعهداتی که آن سازمان بر عهده دارد، مطابقت نداشته باشد، فارغ از منشأ یا ماهیت تعهد مزبور، نقض تعهد بین‌المللی از سوی آن سازمان به وجود خواهد آمد. ۲. بند اول شامل نقض

۵. کمیسیون حقوق بین‌الملل درباره تأثیر مخاصمات مسلحانه بر معاهدات ۲۰۱۱ (مصوب شصت و سومین نشست کمیسیون حقوق بین‌الملل در سال ۲۰۱۱) که درباره تأثیر مخاصمات مسلحانه بر معاهدات است که مشتمل بر ۱۸ ماده، یک پیوست و چند نظر تفسیری است که شامل سه بخش الف) دامنه و تعاریف (مواد ۱ و ۲)، ب) اصول (شامل مواد ۳ تا ۱۳) و ج) مقررات متفرقه (شامل مواد ۱۴ تا ۱۸) می‌شود.

هر تعهد بین‌المللی یک سازمان بین‌المللی می‌شود که ممکن است نسبت به اعضای آن براساس قواعد سازمان ذی‌ربط به وجود آید. منظور از عبارت «تعهد بین‌المللی» در بند ۱ شامل کلیه تعهدات است که می‌تواند ناشی از معاهدات یا قواعد عرفی حقوق بین‌الملل یا اصول کلی حقوقی باشد و منظور از «تعهدات سازمان در قبال اعضا» که در بند ۲ به آن اشاره شده این است که این تعهدات قسمت عمده‌ای از تعهدات یک سازمان را تشکیل می‌دهند که به موجب قواعد آن سازمان برای آن ایجاد می‌شود. به‌عنوان یک قاعده، فعل‌ها و ترک فعل‌های ارگان و کارگزاران یک سازمان بین‌المللی به هر رتبه و ماهیتی که باشند که در راستای انجام وظایف آنها به وقوع بپیوندند، قابل انتساب به آن سازمان است. (Abedini & Rozaghari, 2014: 41-70)

پس اولاً سازمان‌های بین‌المللی مسئولیت دارند و ثانیاً اگر حتی به موجب ترک فعل یک سازمان بین‌المللی به شخصی حقیقی یا حقوقی (دولت) ضرر و زیانی وارد شود آن سازمان مسئولیت داشته و باید جبران خسارت کند. ماده ۷ طرح مسئولیت سازمان‌های بین‌المللی بیان می‌دارد که رفتار ارگان یک دولت یا ارگان و کارگزاران یک سازمان بین‌المللی که در اختیار یک سازمان بین‌المللی گذاشته می‌شوند، طبق حقوق بین‌الملل عمل آنها عمل سازمان اخیر محسوب می‌شود، مشروط بر اینکه سازمان اخیر بر رفتار آنان کنترل موثر اعمال کرده باشد بنابراین نقش آفرینی شورای امنیت بسیار حائز اهمیت است. توضیح اینکه نقش آفرینی شورای امنیت سازمان ملل متحد از ابتدای درگیری میان حماس و اسرائیل با مواضع تند و انتقام‌جویانه سران اسرائیل همراه بوده و مانع نقش آفرینی شورای امنیت شده است، به‌طوری‌که در همان روز، نماینده دائم اسرائیل در سازمان ملل، گیلاد اردان^۶، در نامه‌ای به شورای امنیت سازمان ملل متحد مدعی شد که «این حمله حماس یک حمله تروریستی بوده است». (Falk, 2023: 2) به‌علاوه اینکه مواضع اعضای شورای امنیت نظیر ایالات متحده آمریکا در حمایت از اسرائیل و حمله به نوار غزه نشانگر بی‌میلی به انجام تعهدات از سوی این نهاد بین‌المللی است؛ به‌طوری‌که بلافاصله پس از آغاز درگیری، نماینده دائم ایالات متحده آمریکا -لیندا توماس گرینفیلد^۷- به مقامات اسرائیلی گفت: حمایت قاطع ما از اسرائیل برای دفاع از خود ادامه دارد.^۸

6. Gilad Erdan

7. Linda Thomas-Greenfield

8. United States Mission to the United Nations, "Statement by Ambassador Linda Thomas-Greenfield on Attacks on Israel," October 7, 2023

در همین حال، نماینده دائم فلسطین در سازمان ملل متحد، ریاض منصور^۹، مدعی شد که اقدامات اسرائیل در ۱۰ اکتبر علیه دولت فلسطین و در نوار غزه نوعی جنایت جنگی است. (Nichols, 2023: 1) حتی این اتهام علیه اسرائیل منجر به طرح شکایتی در دیوان بین‌المللی دادگستری از سوی افریقای جنوبی شده است، اما همچنان به واسطه پشتوانه امریکا از اسرائیل، اشغال شهرهای مختلف از شمال تا جنوب غزه ادامه داشته و به‌رغم وظایفی که برای شورای امنیت لحاظ شده، عمل محسوسی در راستای توقف کشتار غیرنظامیان صورت نگرفته است.

با توجه به انفعال شورای امنیت در جلوگیری از حمله همه‌جانبه و کشتار غیرنظامیان و اشغال نوار غزه، در ۱۳ اکتبر ۲۰۲۳، نیروهای دفاعی اسرائیل^{۱۰} (IDF) هشدارها درباره شروع یک حمله سهمگین به مرزهای غزه و مبارزه با شبه‌نظامیان حماس را اعلام کردند بنابراین نیروهای نظامی و ارتش اسرائیل از ساکنان غزه خواستند تا این شهر را از سکنه خالی کنند. بدین معنا که غیرنظامیان برای حفاظت از خود به سمت جنوب غزه بروند تا در امنیت و حفاظت قرار گیرند، اما با این حال برخی گزارش‌ها از سمت حماس بدین‌گونه بود که از مردم خواستند تا در محل سکونت خود [غزه] باقی بمانند و آنجا را ترک نکنند. در همین حال مقامات سازمان ملل متحد در مورد پیامدهای انسانی در غزه هشدارهایی می‌دادند و وضعیت دهشتناکی را پیش‌بینی می‌کردند. (Reuters, 2023) با این حال، به دلیل همین هشدارها و در حملات زمینی و هوایی ارتش اسرائیل، موضع سازمان ملل یک موضع محافظه‌کارانه و مطابق معمول در قالب اعلام نگرانی از وضعیت انسانی در غزه بوده است. همچنان‌که هشدار مقامات اسرائیلی مبنی بر تخلیه شهر از شهروندان غیرنظامی مصداق بارز کوچ اجباری است که در اسناد و مقاله‌نامه‌های بین‌المللی نیز به‌عنوان عملی ضد حقوق بشر تلقی شده است. با این حال، شورای امنیت اهداف خود در زمینه تحقق صلح و امنیت بشری را چندان جامه عمل نپوشانید و نتوانست مانع کوچ اجباری شهروندان غزه یا جلوگیری از بمباران این شهر توسط ارتش اسرائیل شود. حتی مطابق برخی از گزارش‌ها در فرایند کوچ اجباری شهروندان غزه، بسیاری از آنان در مسیر جابه‌جا شدن به سمت مرزهای جنوبی ممکن است توسط ارتش اسرائیل و در نتیجه بمباران‌های هوایی کشته شده باشند (Abou-Ghazala, 2023: 2) بنابراین از جهتی که شورای امنیت نتوانسته به وظایف محوله خود رسیدگی کند، مصداق ترک فعل بوده و نتیجه آن نیز

9. Riyad Mansour

10. Israel Defense Forces

کشتار غیرنظامیان و سکوت در قبال این جنایات است.

با این حال، آنتونی گوتشر، دبیرکل سازمان ملل متحد، پس از مشاهده این وضعیت خواستار آتش بس شده بود. وی همچنین درخواست کرد که حملات هوایی ارتش اسرائیل متوقف شود و گروگان‌های اسرائیلی نیز فوراً آزاد شوند تا کمک‌های بشردوستانه وارد نوار غزه شوند. (UN News, 2023) با این حال، علی‌رغم تمامی هشدارهای اعلام‌شده، سازمان‌های بین‌المللی، ازجمله سازمان ملل متحد و مهم‌ترین نهاد زیرمجموعه آن، یعنی شورای امنیت، در عمل نتوانستند مانعی برای کشتار غیرنظامیان یا جلوگیری از یک جنگ تمام‌عیار علیه مردم غزه ایجاد کنند.

۶. نتیجه‌گیری

شورای امنیت سازمان ملل متحد هم از حیث ایفای نقش در زمینه برقراری صلح و امنیت بین‌المللی یا جلوگیری از تهدید این ارزش‌ها، حل و فصل اختلافات و تخصیصات بین‌المللی و عمل به وظایف (عدم‌ترک فعل) قابل‌ارزیابی است. این وظایف همراه با ابزارهای مهمی که در اختیار این نهاد بین‌المللی قرار داده شد، نقش قابل‌توجهی در برقراری صلح و امنیت در مخاصمات بین‌المللی و غیربین‌المللی، جلوگیری از وقوع اعمال تجاوزکارانه و همچنین ایجاد سازوکارهای تحریمی و صدور قطعنامه علیه کشورهای متجاوز در اختیار دارد. این وظایف اختیارات البته به دلیل تعبیه برخی نابرابری‌ها ازجمله داشتن حق وتو، متعهد نبودن به وظایف برای انجام تکالیف محوله و همچنین سکوت در قبال برخی تحولات و در مقابل برجسته کردن برخی اعمال مخاصمه‌برانگیز از سوی این نهاد بین‌المللی مشکلاتی را پدید آورده است. به‌طور مشخص در قبال حوادثی که پس از حملات هفتم اکتبر حماس علیه اسرائیل و متعاقب آن، پاسخ نظامی فراگیر اسرائیل به نظامیان و غیرنظامیان صورت گرفته است، ایرادات متعددی قابل‌طرح است. شورای امنیت سازمان ملل بدون در نظر گرفتن شرایط پیش از جنگ و نفوذ، دخالت نظامی و کشتار غیرنظامیان غزه و فلسطین از سوی اسرائیل و بی‌توجهی به نادیده گرفته شدن قطعنامه‌های صادرشده علیه اسرائیل، نقطه آغاز مناقشه را از هفتم اکتبر لحاظ کرده که خود نشانگر بی‌توجهی به وظیفه این شورا از حیث رسیدگی به شکل نگرفتن مخاصمات است. شورای امنیت در شکل نگرفتن مخاصمات اقدامات قابل‌توجهی انجام داده است، اما نادیده گرفتن و اتخاذ نکردن یک رویکرد عمل‌گرایانه در قبال ظرفیت بالقوه منازعه میان غزه و اسرائیل

به طرح انتقادی جدی علیه این نهاد بین‌المللی دامن زده است، زیرا بر مبنای وظایف شورای امنیت سازمان ملل، نبود مخاصمه و درگیری نظامی میان دولت‌ها به‌خودی‌خود نشانگر تضمین صلح و امنیت بین‌المللی نیست.

انتقاد دیگری که بر عملکرد شورای امنیت در قبال بحران غزه وارد است، ترک فعل این نهاد در انجام وظایف محوله‌اش است؛ به‌گونه‌ای که روزانه شاهد کشتار گسترده غیرنظامیان، کوچ اجباری، و بمباران مدارس، بیمارستان‌ها و مراکز درمانی هستیم، اما با گذشت بیش از شش ماه از آغاز این مناقشه ضدانسانی، شورای امنیت نه‌تنها اقدام مؤثری انجام نداده، بلکه تاکنون قطعنامه‌ای صادر نکرده یا اسرائیل را به اجرای تعهدات خود -چه براساس معاهدات ۱۹۶۷ و معاهده مادرید و چه در چهارچوب جلوگیری از کشتار غیرنظامیان- ملزم نکرده است. ضمن اینکه در بُعد دیگری نیز شورای امنیت در زمینه برقراری صلح و امنیت و ملزم کردن طرفین به رعایت قواعد جنگی اقدام محسوسی انجام نداده است. رویه شورای امنیت به‌نوعی تداوم نوعی نابرابری مکنون در ساختار شورای امنیت است که امروزه در قالب حمایت امریکا و برخی کشورهای غربی نظیر فرانسه و انگلیس از دخالت نظامی و نسل‌کشی در نوار غزه نمود یافته است. با توجه به وتویک قطعنامه برای آتش‌بس میان طرفین از سوی امریکا و حمایت از اسرائیل برای توسعه حملات نظامی در غزه، رویه محافظه‌گرایی، رویکرد دوگانه شورای امنیت و نفوذ قدرت‌های بزرگ در این شورا نمود بیشتری یافته است بنابراین با در نظر داشتن سه مؤلفه یادشده، شورای امنیت سازمان ملل توانایی حفظ صلح و امنیت بین‌المللی به‌عنوان یک وظیفه اصلی در رابطه با حوادث اکتبر ۲۰۲۳ فلسطین از دست داده است.

تعارض منافع

هیچ گونه تعارض منافع توسط نویسندگان بیان نشده است.

References

- Abedini, A., & Rozaghari, Kh. (2014). *The responsibility rights of international organizations: Translation of the text and description of the draft materials of the United Nations International Law Commission*. Tehran: Khorsandi Publications. **[In Persian]**
- Abou-Ghazala, Y. (2023, October 17). *They followed evacuation orders. An Israeli airstrike killed them the next day*. CNN.
- Ahmadi, K. (2007). *Security Council and its restructuring issue*. Tehran: Political and International Studies Office. **[In Persian]**
- Arangio Ruiz, G. (2000). On the Security Council's law making. *International Law Journal*, 609-725.
- Beg-zadeh, E. (1998). International Court of Justice and peaceful settlement of international disputes. *Legal Research Journal*, 23-24. **[In Persian]**
- Congressional Research Service. (2023). *Israel and Hamas October 2023 conflict: Frequently asked questions (FAQs)*. <https://crsreports.congress.gov/R47754>
- Diakonia, International Humanitarian Law Center. (2023). *2023 hostilities and escalating violence in the OPT: Account of events*. <https://www.diakonia.se/ihl/news/2023-hostilities-in-gaza-and-israel-factual-account-of-events>
- Falk, P. (2023, October 7). CBS News correspondent United Nations [Tweet]. Twitter. <https://twitter.com/PamelaFalk/status/1710717063939936336>
- Falsafi, H. (2011). *Eternal peace and the rule of law* (2nd ed.). New Publishing. **[In Persian]**
- Hafez Nia, M., Jan Peror, M., & Mojtahedzadeh, P. (2009). The impact of globalization on the nature of borders. *Spatial Planning and Design Quarterly*, 14(3), 37-55. **[In Persian]**
- Israeli Ministry of Foreign Affairs. (2023, October 15). *President Herzog reveals Hamas 'Captive Taking Handbook' in CNN interview*.

- Kaliyar, C. (1992). *International organizations from the beginning to the present day* (H. Philosophical, Trans.), Vol. 1, Tehran: Fakhte Publishing House. **[In Persian]**
- Mikulaschek, C., Cockayne, J., & Perry, C. (2011). *The United Nations Security Council and civil war: First insights from a new dataset*. International Peace Institute.
- Moosavi, S. F., & Khodaparast, N. (2023). Responsibility of member states of international organizations in light of International Law Commission draft articles on the responsibility of international organizations. *The Quarterly Journal of Judicial Law Views*, 18(64), 159-182. **[In Persian]**
- Mousazadeh, R. (2007). *International organizations*. Tehran: Mizan Publishing. **[In Persian]**
- Pelley, S. (2023, October 15). *President Joe Biden: The 2023 60 Minutes interview transcript*. CBS News.
- Ravid, B. (2023, October 15). *Israel resumes water supply to southern Gaza after U.S. pressure*. Axios.
- Reuters. (2023, October 12). *UN says Israel wants 1.1 million Gazans moved south*.
- Reuters. (2023, October 13). *Hamas tells Gaza residents to stay home as Israel ground offensive looms*.
- Samuels, B. (2023, October 18). *Biden announces humanitarian aid deal for Gaza*. *The Hill*.
- Saudi Arabia Ministry of Foreign Affairs. (KSAmofaEN). (2023, October 15). Statement [X post]. Twitter. <https://twitter.com/ksamofaen/status/1712947177935224837>
- UNICEF. (2024). *3 major obstacles to delivering aid in Gaza: Children in the Gaza Strip are in desperate need of support. But serious access challenges remain*.

- <https://www.unicef.org/stories/3-major-obstacles-delivering-aid-gaza>
- United Nations Security Council. (1995). *Resolution 23500* (S/RES/23500). [https://undocs.org/S/RES/23500\(1995\)](https://undocs.org/S/RES/23500(1995))
- United Nations Security Council. (2023). *Implementation of Security Council resolution 2334 (2016): Report of the Secretary-General* (Distr.: General, 14 December 2023).
- UN News. (2023, October 15). *Middle East on 'verge of the abyss' UN warns, as Israel-Hamas conflict deepens Gaza crisis*.
- White House. (2023, October 10). *Press briefing by Press Secretary Karine Jean-Pierre and National Security Advisor Jake Sullivan* [Press briefing].
- White House. (2023, October 18). *U.S. announcement of humanitarian assistance to the Palestinian people*.
- Wilenski, P. (2000). The structure of the UN in the post-Cold War period. In A. Roberts & B. Kingsbury (Eds.), *United Nations, divided world* (2nd ed.). Oxford University Press.
- Zhang, M. (2024, November 2). China to push for Gaza cease-fire as UN Security Council rotating president. *China Daily*. <https://global.chinadaily.com.cn/a/202311/02/WS6543aac1a31090682a5ec282.html>

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی